

De relatie tussen *Sara en Hagar*

Een bijdrage van

Raymond R. Hausoul

Sara speelde een sleutelrol in Gods plan. Haar worstelingen en successen waren een voorbeeld voor anderen. Jesaja moedigde aan om het leven van deze geloofsheld te bestuderen (Jes.51:2), met de nadruk op zegen, land en kinderen. Dit artikel bekijkt het leven van Sara en benoemt ook de relatie met Hagar.

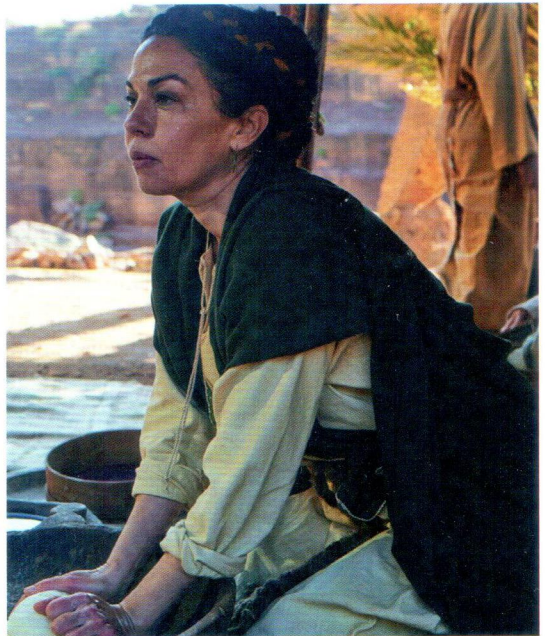
Sarai, moeder van de belofte

Sara, oorspronkelijk Sarai, betekent 'prinses' of 'stamvrouw' en wordt geassocieerd met de Akkadische maangodin Ishtar.¹ Sarai was de vrouw van Abram en aartsmoeder van het Joodse volk. Toen ze voor het eerst werden genoemd in Genesis, waren Abram 75 en Sara 65. Ze woonden in Ur en waren welgesteld. In gehoorzaamheid aan God verlieten ze Ur en trokken naar Kanaän, langs de oude handelsroute langs de Eufraat naar Haran in Syrië. Ze lieten vrienden, familieleden en hun vertrouwde omgeving achter zich om een nieuwe toekomst met God te beleven. Na enige tijd in Haran verhuisden ze met hun neef Lot naar het zuidelijke Kanaän.

Sarai was onvruchtbaar, wat hun geschiedenis beïnvloedde (Gen.11:30). Van wie Sarai de dochter is, vernemen niet. Later legt Abraham aan Abimelech uit dat Sarai zijn halfzus is. Ze is de dochter van zijn vader, verwekt bij een andere vrouw (Gen.20:12).² In de Joodse traditie is Sara dezelfde als Jiska, een dochter van Haran, de broer van Abraham (Gen.11:29). In dat geval zou ze een nicht van Abraham zijn geweest. Ze kreeg de naam Jiska, wat 'kijken' betekent, vanwege haar schoonheid, waardoor anderen naar haar bleven 'kijken' en omdat ze profetisch in de toekomst kon 'kijken'.³ God beloofde Abram en Sarai tot

een groot volk te maken (Gen.12:2; 15:4-5). Dit betekende dat het paar nog een kind zou krijgen. Om hen aan zijn belofte te herinneren noemde God hen Abraham en Sara (Gen.17:5,15).

Ondanks de liefdevolle relatie tussen Sarai en Abram, waren er ook vreemde momenten in hun leven. Abram kwam bijvoorbeeld twee keer niet voor Sarai op. De farao van Egypte nam haar in zijn paleis op (Gen.12:15). Later nam koning Abimelech van Gerar haar mee (Gen.20:2). Beide keren werd Abram streng berispt omdat hij niet de waarheid over zijn vrouw verteld heeft (Gen.12:18-19; 20:9). Abram noemde de schoonheid van Sarai als reden hiervoor. Dit is een bijzonder gegeven, omdat Sarai bij de eerste gebeurtenis al meer dan vijfenzeftig jaar oud was! Genesis getuigt dat de schoonheid van Sara onmiddellijk door de farao en koning van Gerar werd opgemerkt.

Sarai en Hagar

Toen Sarai en Abram nog steeds kinderloos waren op hoge leeftijd, stelde Sarai voor dat Abram een kind zou verwekken bij haar slavin Hagar, zodat het als haar eigen kind kan gelden (Gen.16:2). Hagar was een Egyptische slavin van Sarai, waarschijnlijk toegevoegd aan het huishouden toen Abram en Sarai Egypte bezochten en Farao slavinnen aan hen schonk (Gen.12:16).

Het initiatief van Sarai lijkt op juridische regelingen uit de Nuzi-documenten, waarin een vrouw haar slavin kan inzetten voor een erfgenaam als ze zelf geen kinderen kan krijgen.⁴ Een tekst van het huwelijk uit die tijd zegt:

Laqipum is getrouwd met Hatala, dochter van Enishru. ... Als ze hem binnen twee jaar geen kind geeft, koopt zij een slavin. Nadat hij bij die slavin een kind heeft verwekt, kan zij [Hatala] over die slavin beschikken en haar verkopen⁵

Teksten als deze doen ons beseffen dat Abram tot nu toe erg geduldig met Sarai was. Nu raakte Sarai's geduld op. Sarai nam het initiatief om Abram bij Hagar te laten slapen. Daarmee koos ze ervoor dat enkel Abram de vader van vele volken zal worden en dat zij daar als vrouw geen deel aan zal krijgen. Laten wij bij het maken van haar keuzen niet vergeten dat Sarai al jaren op een zoon van Abraham wachtte. Dat was wellicht al meer dan vijftig jaar lang. Haar keuze kwam dus niet snel na hun huwelijk. Het moet haar hart hebben geraakt toen ze Hagar met Abraham naar bed stuurde, in de hoop dat God zijn beloften zou nakomen. Ze gaf haar vertrouwde

gezinsleven in het Ur van de Chaldeeën op om God te volgen, en nu gaf ze ook de man van wie ze hield aan Hagar om hem de vader van vele volken te maken. Hagar kon misschien iets wat zij als vrouw niet kon

Toen Hagar zwanger werd, bleek dat Abram niet de oorzaak van onvruchtbaarheid was. Tijdens haar zwangerschap ontstond er ruzie omdat Hagar geen respect meer toonde voor Sarai. Sarai reageerde net zo respectloos. De rivaliteit tussen de vrouwen werd veelal gezien als gevolg van de patriarchale, polygame samenleving. Sara is onvruchtbaar en verloor daardoor aan status binnen haar cultuur; Hagar is een Egyptische slavin en had daardoor een lage status. Ze werd zelfs niet gevraagd of ze het eens was met het besluit van Sara. Gewillig moest ze als slavin haar lichaam ter beschikking stellen aan de meester en de meesteres en voor hen een kind baren. De schrijver van Genesis zwijgt over deze culturele keuzes.

In de strijd tussen de vrouwen maakte Sara Hagars leven erg zwaar. Ze 'vernedert' haar (Gen.16:6), wat Hagar naar de woestijn liet vluchten. Dat een zwangere vrouw vluchtte, laat zien hoe ernstig de situatie is. Je verliet niet zomaar een meesteres, en zeker niet om de woestijn in te trekken. Dit wijst op ingrijpende gebeurtenissen. Hagar ging zonder doel op pad, zoekend naar een manier om voor zichzelf en haar kind te zorgen.

In de woestijn ontmoette Hagar de engel van God bij een bron, als eerste persoon in de Bijbel die dit ervaaarde. De engel riep haar op terug te keren naar Sarai en haar respectvol te behandelen. Hierbij gebruikt Genesis

De relatie tussen Sara en Hagar

hetzelfde woord als eerder: Sara vernederde Hagar, en nu moet Hagar terugkeren en zich 'vernederen' (Gen.16:6,9). Het eerdere gebrek aan respect moest Hagar inruilen voor een nederige houding tegenover Sarai. Dit betekent niet dat Hagar Sara's gedrag moest goedkeuren, want de engel erkende dat God de vernederingen van Hagar had gehoord. Het verzoek om terug te keren was bedoeld om kwaad niet met kwaad te vergelden. Ondanks de lage status van Sarai in de cultuur (wegens haar onvruchtbaarheid), moest Hagar Sarai respecteren op basis van haar positie als eigenares (Gen.16:8; vgl. 1Tim.6:1-2; 1Pet.2:18).

De houding die de engel van Hagar vroeg, weerspiegelt het karakter van God en een

hogere gedragslijn. Paulus benadrukte later: 'Wie het slavenjuk draagt, moet zijn meester hoogachten, zodat Gods naam en de leer niet worden bespot' (1Tim.6:1). Petrus voegde hieraan toe: 'Slaven, erken het gezag van uw meesters en heb ontzag voor hen, niet alleen voor de goede en rechtvaardige, maar ook voor de onrechtvaardige' (1Pet.2:18). Hagar is in Genesis een voorbeeld van deze houding.

Hagar mocht in haar eigen leven het liefdevolle en barmhartige karakter van God ervaren, doordat de engel beloofde dat ze ontelbare nakomelingen zou krijgen (Gen.16:10). Dit moment is bijzonder omdat God hiermee de menselijke verhoudingen oversteeg. God koos haar net als Abram om zijn zegen te ontvangen. Voor God was Hagar

niet slechts een slavin, een Egyptische of een buitenstaander, maar een evenwaardig mens. Ze was in Gods ogen net zo waardevol als een man.

God droeg Hagar op haar zoon Ismaël te noemen, wat 'God verhoort' betekent (Gen.16:11). Ze moet echter beseffen dat Ismaël en zijn nakomelingen in onmin zullen leven (Gen.16:12), wat de onrust die Hagar in het gezin van Abram en Sarai ervoer weerspiegelde. Deze woorden wijzen op een diepere aanleg voor conflicten in Ismaëls leven. Hagar reageerde met lof tot God: 'U bent een God van het zien', en gaf God de naam 'El Roi'. Hagar is de enige vrouw in de Bijbel die God een naam gaf en de belofte van vele nakomelingen ontving. Ze noemde de bron Lachai-Roi, 'bron van de Levende die mij ziet', en keerde terug naar Sarai. Ze was getuige – in de volgende hoofdstukken – van Gods verbond met Abram, de verandering van hun namen in Sara en Abraham, en de geboorte van Isaak.

Een kind van Abram en Sarai

God herinnerde Abram en Sarai herhaaldelijk aan zijn beloften en sloot een verbond waarin de besnijdenis het teken was. Bij dit verbond beloofde God specifiek aan Sarai dat ze een zoon zou baren en dat volken en koningen uit haar zouden voortkomen (Gen.17:16). God hernoemde hen Abraham en Sara om hen aan zijn belofte te herinneren (Gen.17:5,15). Ondanks hun aanvankelijke ongeloof (Gen.17:17; 18:12) baarde Sara op haar negentigste een zoon, de erfgenaam van Gods belofte.

Onvruchtbaarheid is een zware last voor veel koppels, vooral in culturen waar het krijgen

van kinderen als plicht en voorrecht werd gezien. Sarai en Abram ontdekten dat zij, ondanks Gods belofte van vele nakomelingen, geen kinderen konden krijgen. Uiteindelijk schonk God hun een zoon, Isaak. Hoewel Sara al oud was, kreeg ze nog zevenendertig jaar om samen met Abraham van hun zoon te genieten. De sterke band tussen Sara en Isaak bleek uit het feit dat Isaak pas troost vond na haar dood toen hij met Rebekka trouwde (Gen.24:67).

Conflict met Hagar

Na de geboorte van Isaak laaide de oude spanning tussen Sara en Hagar opnieuw op. Toen Isaak van de borst was, organiseerde Abraham een groot feest. Ismaël, toen ongeveer vijftien jaar oud, lacht spottend met Isaak (Gen.21:9). De schrijver onthult niet waarover Ismaël spotte, maar het kan te maken hebben met de positie van de erfgenaam. In de Mesopotamische cultuur had de zoon van Abraham en Sara voorrang, terwijl de Egyptische cultuur voorrang gaf aan de zoon van Abraham en Hagar, wat mogelijk de spanning tussen de twee jongens en hun moeders verklaart.⁶

Sara's reactie was abrupt en hard: ze besloot Hagar en Ismaël weg te sturen, zodat Isaak niet de erfenis hoefde te delen met 'de zoon van een slavin' (Gen.21:10). Deze woorden waren vernederend voor Hagar, die geen invloed op haar situatie had. Ismaël was juridisch gezien Sara's wettelijke zoon, aangezien Hagar slechts haar slavin was en niet Abrahams vrouw. Hagar had geen keuze in haar rol als slavin of het baren van een zoon voor een oude man. Toch hield Sara daar geen rekening mee. Haar felheid is opvallend,

De relatie tussen Sara en Hagar

aangezien ze nooit eerder zo ver is gegaan in haar beslissingen. In het verleden was het Hagar die het initiatief nam om te vertrekken, nadat ze door Sara werd verdrukt vanwege haar eigen respectloze houding.

Abraham was ontzet over Sara's harde houding (Gen.21:11), want Ismaël was niet alleen Hagars zoon, maar ook de zijne. De beslissing om Ismaël te onterven lijkt mogelijk in strijd met de gebruiken van die tijd. De latere codex Hammurabi stelt bijvoorbeeld:

Als de eerste vrouw van een man en zijn slavin hem kinderen baart en de vader ... zullen de kinderen van de eerste vrouw en de kinderen van de slavin de goederen van de vaderlijke nalatenschap gelijkelijk verdelen.⁷

God gaf Abraham de opdracht om te doen wat Sara zei (Gen.21:12), waardoor het wegsturen van Ismaël en Hagar duidelijk maakte wie Abrahams erfgenaam was. God hield rekening met Abrahams liefde voor Ismaël en beloofde dat ook uit hem een volk zou voortkomen (Gen.21:13).

Hagar verliet het gezin voorgoed en ontmoette, diep bedroefd, een engel bij een waterput in de woestijn. Deze belofte dat uit haar zoon een groot volk zou voortkomen (Gen.21:17-19). Ismaël leefde als boogschutter in de woestijn van Paran en trouwde met een Egyptische vrouw, een keuze die Hagar voor hem maakte (Gen.21:20-21). Dit kan samenhangen met haar ervaringen in Kanaän, waar ze bewust geen vrouw voor Ismaël koos die verbonden was aan Abrahams huis.

Na dit incident verdwijnt Sara grotendeels uit het verhaal. Ze stierf op 127-jarige leeftijd in Kirjat-Arba, later bekend als Hebron (Gen.23:1-2). Abraham begroef haar in de grot van Machpela, die hij voor veel geld kocht (Gen.23:19). Later wordt Abraham daar ook door Isaak begraven, bij welke begrafenis Ismael aanwezig is (Gen.25:9).

Conclusie

De relatie tussen Sara en Hagar illustreert de complexe dynamiek van rivaliteit, cultuur en geloof. Sara's onvruchtbaarheid en haar beslissing om Hagar als surrogaatmoeder in te zetten, leidde tot spanningen die beide vrouwen diep beïnvloedden. Hoewel Hagar een kind baarde voor Abraham, bevestigde God uiteindelijk Sara's rol als moeder van de belofte door de geboorte van Isaak. Deze geschiedenis toont hoe menselijke zwakheden en culturele gebruiken samenspeelden, maar benadrukt ook Gods barmhartigheid en plan voor zowel Sara als Hagar. Hun verhaal herinnert ons aan het belang van vertrouwen in God, zelfs te midden van moeilijke omstandigheden.

1. Robin G. Branch, 'Sarah', in: T.D. Alexander and D.W. Baker (eds.), *Dictionary of the Old Testament: Pentateuch*, Downers Grove, 2005, 733.
2. David C. Yee, 'Sarah', in: D.N. Freedman (ed.), *Anchor Bible Dictionary*, vol. 5 New York, 1999, 981.
3. Jacob Neusner, ed., *Megillah*, tran. B. Barry Levy, *The Babylonian Talmud: A Translation and Commentary 7b*, Nashville, 2011, 14a.
4. Branch, 'Sarah', 734.
5. James B. Pritchard, *Ancient Near Eastern Texts Relating to the Old Testament*, Princeton, 1969, 543.4.
6. Paul B. Overland, 'Hagar', in: T.D. Alexander and D.W. Baker (eds.), *Dictionary of the Old Testament: Pentateuch*, Downers Grove, 2005, 377.
7. Martha Roth, 'The Laws of Hammurabi', in: William W. Hallo (ed.), *The Context of Scripture: Monumental Inscriptions from the Biblical World*, vol. 2 Leiden, 2000, §170.